

Література:

1. Борисов К. Г. Международное таможенное право / К. Г. Борисов. – М., 1997. – С. 17.
2. Габричидзе Б. Н., Чернявский А. Г. Курс таможенного права Российской Федерации: Учебник для вузов: в 3-х частях. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2002. – С. 505.
3. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: Учебник. – М., 1997. – С. 89 – 90.
4. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 12. – Ст. 648.
5. Маракеська угода про заснування Світової організації торгівлі / Україна і Світова організація торгівлі. Збірник офіційних документів. – К., 2002.
6. Международное публичное право: Учебник / отв. ред. К. А. Бекяшев – М.: Проспект, 2005 – С. 120.
7. Хартия экономических прав и обязанностей государств. 12 декабря 1974 года / A RES. 3281 (XXIX).
8. Конвенція про тимчасове ввезення. Стамбул, 26 червня 1990 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 36. – Ст. 2445.
9. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38-39. – Ст. 288.

УДК 341:33

Скринька Д.В., КНУ імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Стаття присвячена аналізу того, як інституційна структура Світової організації торгівлі (СОТ) впливає на ефективність цієї міжнародної організації. В статті розглядається, серед іншого, функціональний зв'язок між органами СОТ та міжнародними договорами, укладеними в межах СОТ. Вказується на особливе значення системи врегулювання спорів в СОТ для загального рівня ефективності функціонування цієї міжнародної організації.

Стаття посвящена аналізу впливу інституційної структури Всемирной торговой организации (ВТО) на эффективность этой международной организации. В статье, рассматривается, среди прочего, функциональная связь между органами ВТО и международными договорами, заключенными в рамках СОТ. Указывается на особое значение системы урегулирования споров в ВТО для общего уровня эффективности функционирования этой международной организации.

The article deals with the analysis of the influence of the WTO institutional structure upon the effectiveness of this international organization. The article, reviews, inter alia, the functional connection between the WTO bodies and the WTO international agreements. The article points out that the WTO style of dispute settlement is especially important factor of the overall efficiency of this international organization.

На сьогоднішній день Світова Організація Торгівлі (СОТ) залишається однією з найбільш ефективних міжнародних міжурядових організацій. Серед чинників цієї ефективності ключове місце посідає механізм реалізації функцій цієї міжнародної організації.

Функції Світової організації торгівлі визначені у ст. III Маракеської угоди 1994 року про заснування СОТ:

1) СОТ повинна сприяти забезпеченню виконання угод Уругвайського раунду;

2) СОТ повинна виступати, як форум для переговорів щодо нових питань, які можуть увійти до компетенції організації у майбутньому;

3) СОТ повинна вирішувати спори між державами-членами щодо застосування та тлумачення угод Уругвайського раунду;

4) СОТ відповідає за періодичне проведення огляду торговельної політики держав-членів.

Хоча угоди Уругвайського раунду стосуються різних питань, що можуть виникнути в процесі міжнародної торгівлі, у всіх договорах можна простежити загальну ідею. Всі положення цих договорів у кінцевому рахунку націлені на досягнення чотирьох головних цілей:

1) досягти рівності в торгівлі для всіх держав-членів (до цієї мети повинно привести застосування норм про режим найбільшого сприяння, національний режим, заборону інших форм торговельної дискримінації);

2) домогтися простоти в державному регулюванні міжнародної торгівлі;

3) послідовно проводити справедливу політику в торгівлі (наприклад, використання митних тарифів, як єдиного інструмента обмеження міжнародної торгової діяльності, застосування лише визначених засобів митної оцінки, справедливе використання стандартів і т.п.);

4) забезпечити прозорість торговельних процедур і практики їхнього застосування, широкий доступ до законодавчих актів.

Іншими словами, угоди Уругвайського раунду вимагають усунути непотрібні, невиправдані перешкоди в торгівій діяльності, як-от:

– необхідність оформлювати занадто багато непотрібної документації;

– занадто складні і «громіздкі» процедури і правила;

- невинувачені затримки в здійсненні процесу міжнародної торгівлі;
- занадто високі адміністративні витрати;
- дискримінація між вітчизняними й іноземними учасниками торгової діяльності, а також між іноземними торговцями з різних держав.

Основними органами СОТ є: Конференція міністрів, Генеральна Рада (вона ж виконує функції Органу з врегулювання спорів та Органу з перегляду торговельної політики), Секретаріат. На відміну від Секретаріату, Конференція міністрів та Генеральна Рада складається з осіб, які є представниками своїх держав і пов'язана дорученнями своїх урядів. Існує також багато інших органів СОТ.

Хоча головна мета СОТ та угод Уругвайського Раунду, які вона адмініструє, формулюється дуже просто – полегшити міжнародну торгівлю, забезпечити більш передбачувані умови здійснення торгової діяльності, досягти її можна тільки за допомогою складного юридичного механізму. Таким чином, в рамках СОТ особливо велике значення (порівняно з переважною більшістю інших міжнародних міждержавних організацій) має професійний рівень правників, як тих, що працюють в Секретаріаті СОТ, так і тих, хто представляє держав-членів.

Дуже важливим чинником, який визначає ефективність системи органів СОТ, є той факт, що основною рушійною силою тут є не бюрократичні структури СОТ, а представники держав-членів.

Структура органів СОТ настільки ж складна, як і структура угод Уругвайського раунду. Ці угоди об'єднані «загальною ідеєю», і мають спільну мету. Але засоби досягнення цієї мети на різних етапах і в різних сферах торгівлі відрізняються.

Наприклад, на сьогодні існують різні підходи до лібералізації торгівлі товарами і торгівлі послугами. Вони пов'язані з особливостями послуг і з тим, що міжнародна торгівля послугами сформувалася відносно нещодавно, а торгівля товарами існує вже декілька тисяч років.

Особливі підходи існують також стосовно окремих груп товарів (сільськогосподарська продукція) і послуг (телекомунікаційні, фінансові, бухгалтерські послуги).

Встановлення та зниження торговельних бар'єрів також проходить по-різному для товарів і для послуг. Зниження тарифів по різних видах товарів проходить, за деякими винятками, як єдиний процес. Зобов'язання по різних видах послуг відрізняються. Постійно триває переговорний процес і укладаються нові договори з торгівлі окремими видами послуг.

Всі ці особливості відповідним чином враховані в системі органів Світової організації торгівлі.

Слід також мати на увазі, що в багатьох випадках вимоги угод Уругвайського раунду не обмежуються лише нормативною базою. Досить часто для вступу до СОТ необхідно створити належну інфраструктуру або в інший спосіб забезпечити реальне, а не тільки формальне, надання прав учасникам процесу зовнішньої торгівлі. Саме тому для вступу до СОТ важливе значення має практика застосування норм і їхня ефективність, а також інші суміжні питання.

В зв'язку з цим важливою частиною процесу приєднання до СОТ є надання Секретаріату СОТ організації вичерпної та достовірної інформації про торговельний режим всередині країни. Тут в багатьох країнах велику роль відіграють спеціально створювані державні органи.

Частина умов приєднання до СОТ, а саме конкретні рівні тарифних ставок та інші питання доступу до ринку, що застосовуються у відносинах з іншими країнами, залежить від ходу переговорного процесу з країнами-членами СОТ в рамках Робочої групи з приєднання до СОТ. Вони оформлюються у так звані Розклади поступок та зобов'язань (тарифи на товари), та Розклади специфічних зобов'язань (питання доступу на ринки послуг), які додаються до Протоколу про приєднання до СОТ.

Вищим органом в інституційній системі СОТ є Конференція міністрів. Згідно із Маракеською угодою, цей орган збирається на засідання не рідше одного разу на два роки. Конференція міністрів приймає найбільш важливі рішення. Наприклад, на конференціях міністрів укладаються нові міжнародні договори з питань торгового режиму.

У перерві між засіданнями Конференції Міністрів її функції виконує Генеральна рада. Оскільки вона є постійним органом, відповідальність Генеральної ради за повсякденну політику СОТ останнім часом невпинно зростає.

Генеральна рада також виступає в якості головного арбітра в тих випадках, коли між державами-членами СОТ виникає суперечка з приводу тлумачення або застосування норм угод Уругвайського раунду.

Генеральна рада вирішує лише найбільш важливі і загальні питання СОТ. Менш важливі питання розглядаються в рамках одного з таких органів:

- 1) Рада по торгівлі товарами. Вона відповідає за рішення питань, що виникають із застосування або тлумачення ГАТТ і асоційованих до неї угод;
- 2) Рада по торгівлі послугами відповідає за реалізацію Генеральної угоди по торгівлі послугами;

3) Рада із аспектів інтелектуальної власності, що мають відношення до торгівлі. Її мета – допомагати Генеральній раді при здійсненні його функцій у тій частині, що відноситься до Угоди ТРІПС.

У рамках СОТ існує також цілий ряд комітетів, робочих груп і т.п., на які покладена оперативна робота з вирішення проблем, що виникають при реалізації угод, асоційованих до ГАТТ.

До числа органів СОТ також входять робочі групи, що створюються для того, щоб реалізувати процес вступу до СОТ нових держав.

У рамках СОТ постійно проводяться переговори із різноманітних питань міжнародної торгівлі.

Деякі угоди, укладені в рамках Уругвайського раунду, прямо вимагають проведення регулярних переговорів між країнами-членами з метою перегляду їхніх положень або «націлюють» на продовження переговорів із тим, щоб розвинути і доповнити вже існуючі угоди (наприклад, Угода СОТ про сільське господарство або Генеральна угода про торгівлі послугами).

Саме тут відіграє особливу велику роль високий рівень спеціалізації органів СОТ. Зазвичай вони утворювалися таким чином, щоб кожнійгоді в рамках СОТ, по можливості, відповідав окремий орган. Однак, існують органи, чий функції не зводяться до опрацювання та розвитку окремих угод. До таких належить зокрема Комітет з обмежень пов'язаних з питаннями платіжного балансу. Роль цього та інших органів СОТ полягає в тому, щоб не тільки допомагати державам розвивати існуючі положення права СОТ, але й досягати згоди щодо змісту та тлумачення діючих норм.

У випадку, якщо дві держави-члени СОТ розходяться в думці щодо тлумачення або застосування угод Уругвайського раунду, перше, що вони повинні зробити – це спробувати врегулювати свої протиріччя на двосторонній основі.

При цьому вони можуть попросити Генерального секретаря СОТ або іншу особу виступити в якості посередника для врегулювання суперечки.

Тільки якщо протягом 60 днів після початку врегулювання суперечки на двосторонній основі сторони не досягли згоди, вони можуть звернутися до Органу із врегулювання спорів.

Орган із врегулювання спорів (функції якого виконує Генеральна рада), створює третейську групу для розгляду суперечки і його рішення. Третейська група повинна складатися з трьох осіб, якщо тільки сторони суперечки не домовляться про те, що третейська група повинна складатися з п'ятьох осіб.

Третейська група об'єктивно оцінює фактичну сторону справи, а потім визначає, наскільки ті заходи або дії, із приводу яких виникла

суперечка, відповідають правилам та принципам системи угод Уругвайського раунду. Не пізніше дев'ятох місяців після початку розгляду суперечки третейська група повинна винести своє рішення, і сформулювати його в письмовому виді.

Якщо одна зі сторін спору не згодна з висновками Третейської групи, справа може бути передане на розгляд Апеляційного органу.

Апеляційний орган включає сім постійних членів. У розгляді кожної окремої справи бере участь три члени Апеляційного органу.

Апеляційний орган переглядає рішення третейської групи тільки з питань права, не торкаючись фактичної сторони справи, і не пізніше 90 днів передає винесене рішення до Органу із врегулювання спорів.

Орган із врегулювання спорів повинен розглянути отриманий звіт не пізніше, чим через дев'ять місяців після створення третейської групи, якщо проти її рішення не подавалася апеляція. У випадку ж якщо така апеляція подавалася, рішення повинно бути винесено не пізніше дванадцятьох місяців після створення третейської групи.

Насамперед, якщо третейська група або Апеляційний орган вирішать, що порушення правил СОТ дійсно мало місце, то сторона, яка порушила, повинна негайно привести торговий режим у відповідність із цими правилами.

Якщо з якихось причин вона не в змозі негайно привести свої правила торгового режиму у відповідність із правилами і принципами СОТ, Орган із врегулювання спорів може на прохання цієї країни дозволити їй зробити це протягом «розумного періоду часу».

Якщо протягом розумного періоду часу таких заходів вжито не було, країна, що постраждала від такого порушення правил СОТ може зажадати виплати компенсації. Також передбачено, що сторона, що порушила, може сама виплатити таку компенсацію.

Нарешті, якщо сторона, що порушила, продовжує застосовувати у своєму внутрішньому законодавстві правила, що не відповідають нормам та принципам угод СОТ, то потерпілій стороні може бути надане право тимчасово не дотримуватися цих угод у відношеннях із стороною, що порушила. При цьому в тих випадках, коли це можливо, такі «заходи у відповідь» повинні стосуватися тільки тієї частини відповідної угоди, що була порушена іншою стороною.

У деяких випадках і тільки якщо інші заходи не дали бажаного результату, Орган із врегулювання спорів може надати потерпілій стороні право не дотримуватися норм відразу декількох угод в рамках Уругвайського раунду (наприклад, у відповідь на порушення норм ТРІПС не дотримуватися по відношенню до держави-правопорушника норми ГАТТ).

Варто підкреслити, що застосування подібних санкцій допускається тільки як «крайній захід». Головна роль у врегулюванні протиріч між країнами-членами СОТ належить переговорному процесу.

Новацією СОТ (порівняно з її попередницею, ГАТТ) є те, що рішення про створення третейської групи, про затвердження доповіді третейської групи або Апеляційного органу та про схвалення дозволу потерпілій стороні застосовувати заходи у відповідь вважається прийнятим в усіх випадках, за винятком ситуації, коли існує консенсусу всіх держав-членів СОТ його не схвалювати («правило негативного консенсусу»).

Генеральна Рада виступає також у ролі Органа з перегляду торгової політики.

Перегляд торгової політики має дві цілі:

- по-перше, дізнатися, наскільки точно та або інша держава дотримується положень Уругвайського раунду.

- по-друге, домогтися більшої «прозорості» у відносинах між різними країнами, із тим, щоб вони були більше інформовані про правила здійснення торгової діяльності, що діють у тій або іншій країні.

Механізм перегляду торгової політики окремо передбачає, що перегляд не має своєю безпосередньою метою змусити державу-члена дотримуватися положень СОТ. Інформація, зібрана в рамках механізму перегляду торгової політики, не може використовуватися для інших цілей, у тому числі для вирішення спорів.

Періодичність здійснення перегляду торгової політики залежить від частки відповідної держави в загальному обсязі світової торгівлі.

Чотири учасники СОТ (США, ЄС, Японія та Китай) повинні здійснювати такий перегляд не рідше одного разу в два роки. Держави, що займають наступні 16 місць у першій двадцятці найбільше економічно розвинутих держав світу, повинні проводити такий перегляд не рідше одного разу на чотири роки.

Інші держави-члени повинні здійснювати перегляд торгової політики не рідше одного разу на шість років. Виняток складають тільки найменш розвинуті країни, для яких можуть бути встановлені ще більш інтервали.

Перегляд торгової політики здійснюється на основі:

- доповіді держави-члена СОТ;

- доповіді Секретаріату СОТ.

Світова організація торгівлі – відносно молодий суб'єкт міжнародного права. На сьогодні її історія не перевищує 15 років. З іншого боку, вона має дуже багату передісторію, оскільки є фактичною спадкомицею Генеральної угоди з тарифів та торгівлі, параорганізації, що існувала з 1947 року. Натомість з точки зору її ефективності,

кола питань, які вона вирішує та відносної оперативності прийняття рішень, вона займає особливе місце з поміж інших універсальних міжнародних міжурядових організацій.

Серед чинників ефективності органів СОТ слід відзначити:

1) Структура системи органів СОТ (майже повна відповідність органів та угод, поряд з існуванням органів, чії функції не обмежуються якоюсь однією угодою).

2) Децентралізований підхід до організації роботи (основний наголос робиться на діяльності представників держав-членів, а не Секретаріату).

3) Порядок вирішення спорів. Особливо слід відзначити правило негативного консенсусу. Про ефективність процедур вирішення спорів в рамках СОТ свідчить, зокрема, велика кількість звернень до цієї процедури, особливо якщо за цим критерієм порівняти діяльність Органу з врегулювання спорів із такими органами, як Міжнародний суд ООН.

Література:

1. Белалова Б. Ш. Место международно-правовых санкций в современном международном праве / Б. Ш. Белалова // Законодательство. – 2002. – № 12. – С. 65 – 69.
2. Вельяминов Г. М. Порядок урегулирования споров во Всемирной торговой организации / Г. М. Вельяминов // Московский журнал международного права. – 1999. – № 1. – С. 96 – 109.
3. Рогов С. Н. Системы разрешения международных торговых споров ГАТТ и ВТО / С. Н. Рогов // Московский журнал международного права. – 1998. – № 8. – С. 80 – 91.
4. Трунк-Федорова М.П. Разрешение споров в рамках Всемирной торговой организации / М. П. Трунк-Федорова. – Спб. : Изд. Дом С.-Петерб. Гос. Ун-та, 2005. – 312 с.
5. Федорова М. П. К вопросу о «негосударственных участниках» механизма разрешения споров в рамках Всемирной торговой организации / М. П. Федорова // Московский журнал международного права. – 2003. – № 4. – С. 75 – 85.